

1. Obiekt

BUDYNEK BRAMNY PRZY KOŚCIELE FILIALNYM p.w. ŚW. MIKOŁAJA

2. Czas powstania

1723

3. Miejscowość

NOWY WALISZÓW

4. Adres

57-511 Nowy Waliszów

nr hipoteczny nr działki geodezyjnej 891

5. Przynależność administracyjna

województwo dolnośląskie
powiat, gmina Kłodzko,
gmina Bystrzyca Kłodzka

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Neuwalterstorf (1336), Obirst
Waltirsdorff (1344), Nuoua Walteri uilla
(1404), Waltersdorf Neu (1765–1945)

7. Przynależność administracyjna przed 1 VI 1975

województwo wrocławskie (WZ)
powiat Bystrzyca Kłodzka

8. Właściciel i jego adres

Parafia rzymskokatolicka p.w. Św.
Wawrzyńca, 57-511 Stary Waliszów, nr 3

9. Użytkownik i jego adres

Parafia rzymskokatolicka p.w. Św.
Wawrzyńca, 57-511 Stary Waliszów, nr 3

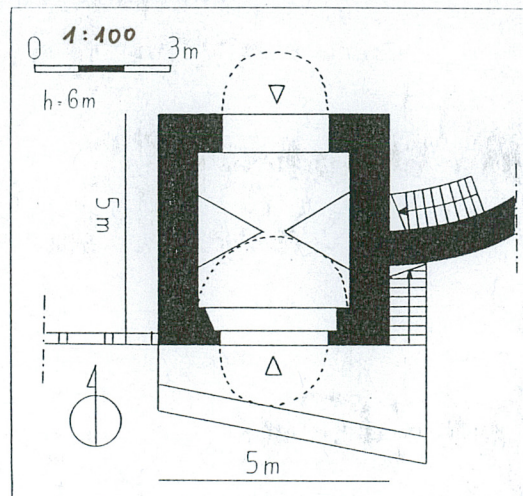
10. Rejestr zabytków

130/
Nr 1022/Wł data 14. 05. 1984

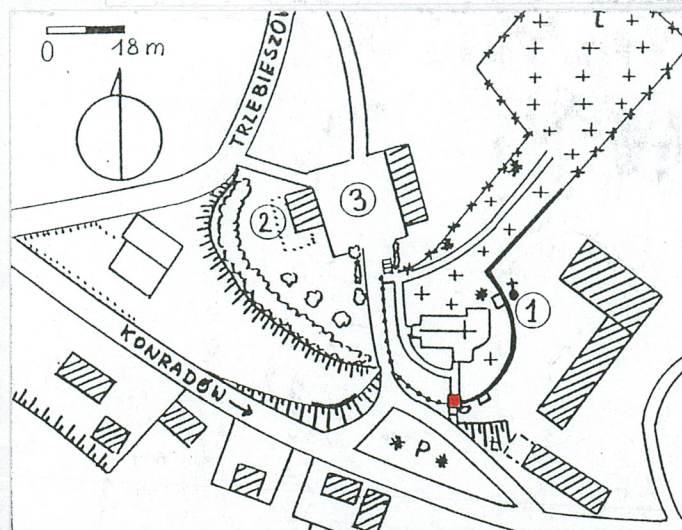

1.

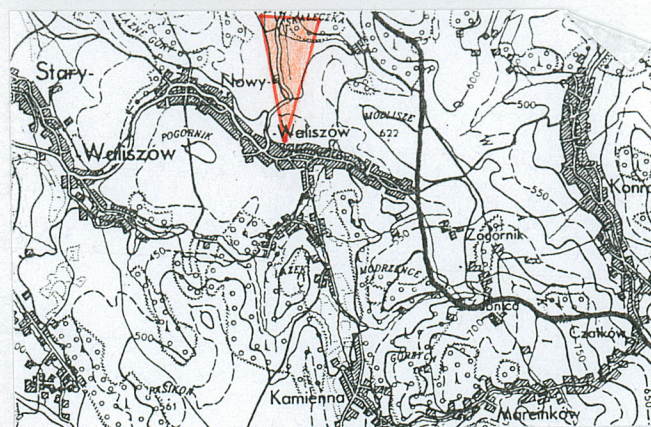
2.

4.

3.

— MUR —+— OGR. STYLOWE —*— OGR. SIATKOWE —...— OGR. DREW.
1 KAPLICA 2 PLEBANIA 3 ZAGRODA PLEB. P POMNIK

Historia

Historia wsi, parafii i zespołu kościelnego — patrz karta ewidencyjna kościoła filialnego p.w. Św. Mikołaja w Nowym Waliszowie.

*

Można sądzić, że średniowieczne budynki bramne sytuowane w obwodzie murów otaczających kościoły i cmentarze mogły być początkowo elementem układu warownego. Zwyczaj wznoszenia budynków bramnych trwał na terenie Hrabstwa Kłodzkiego także w czasach, nowożytnych, ale należał już do lokalnej tradycji. Utrzymał się aż do pocz. XIX w., o czym świadczy przykład budynku bramnego w Raszkowie, którego górną kondygnację wymurowano na początku XIX stulecia. Jak silna była tradycja wznoszenia budynków bramnych dowodzi fakt, nawet w XIX w. sytuowano je w obrębie okazałych kmiecych zagród w czworobok.

Budynki bramne znajdujące się przy kościołach w gminie Bystrzyca znane są z lat około 1658–1800 i wznoszone były w trzech zasadniczych formach, rzutujących na ich funkcje.

Były to np. niewielkie, jednoprzestrzenne budynki z mniej lub bardziej okazałą fasadą z otworem bramnym, jak np. dwa budynki bramne w Gorzanie, przebudowane przez północnowłoskich budowniczych około r. 1658. Taką też formę prezentuje późnogotycki budynek bramny przy kościele w Starej Łomnicy, zmodernizowany w końcu XVII w.

Drugi typ budynku bramnego, najczęściej stosowany w Hrabstwie Kłodzkim, stanowią jednokondygnacyjne budynki z przejazdem bramnym i z drugą, towarzyszącą mu lokalnością, użytkowaną jako mieszkanie kościelne, lub jako kaplica. Ze względu na swój układ przestrzenny ten typ budynku bramnego zbliżał się pod względem układu przestrzennego do budownictwa folwarcznego, a dokładniej — do budynków gospodarczych z przejazdami bramnymi.

I w końcu trzeci, rzadziej stosowany, typ budynku bramnego, wywodzący się jeszcze z architektury gotyckiej miał formę dwukondygnacyjnego budynku wieżowego. Nowożytne wieżowe budynki bramne wzorowane były na architekturze zespołów rezydencjonalnych, w skład których wchodziły nieraz wieże bramne lub budynki bramne. Na terenie Hrabstwa Kłodzkiego ten typ budynku bramnego reprezentują np. nowożytne budynki przy kościele w Szalejowie Górnym, Nowym Waliszowie (1723), i w Raszkowie (1517, ok. 1800). Wnętra na ich górnych kondygnacjach użytkowane były w celach mieszkalnych lub też służyły jako miejsce zawieszenia dzwonów. W tym przypadku budynki bramne, jak np. w Raszkowie stawały się wolnostojącymi dzwonniami umieszczonymi w obwodzie cmentarnych murów.

Sytuacja

Ogólna charakterystyka — patrz karta ewidencyjna kościoła filialnego p.w. Św. Mikołaja.

Kościół w Nowym Waliszowie, położony jest w centrum wsi, na wschód od szosy do Trzebieszowic, w dolnej części stoku Dziczej Góry, przy drodze gruntowej prowadzącej od głównej ulicy wiejskiej do plebanii i zagrody plebańskiej. Od wschodu droga ta łączy się z drogą do kościoła, wyprowadzoną skośnie również od głównej ulicy wiejskiej. W rozwidleniu obu dróg i na południe od kościoła ukształtowano mały skwer, poprzedzający główne wejście na teren przykościelnego cmentarza, umieszczone w południowym odcinku muru cmentarnego. Tu też usytuowano budynek bramny. (il. 4–9) Posadowiono go nieco wyżej od poziomu drogi oraz niżej od miejsca posadowienia ogrodzenia cmentarza. Od frontu, od strony drogi budynek dostępny jest przez dwustopniowe schody złożone z płaskich, kamiennych płyt. Wzdłuż bocznej, wschodniej elewacji budynku założono kamienne, jednobiegowe schody wiodące ku koronie kamiennego muru cmentarnego. Wzdłuż tego muru, od strony cmentarza założono drugie, kamienne, jednobiegowe schody wiodące do izby na piętrze budynku bramnego. Od zachodu jego boczna elewacja odsłonięta. Łączy się z nią odcinek ogrodzenia cmentarza (przy drodze do plebanii) składający się z murowanych kamiennych słupów i drewnianych sztachet, posadowionych na kamiennym murze oporowym. Posadzka lokalności w przyziemiu budynku wznosi się w kierunku północnym, ze względu na wyższe położenie cmentarza. W związku z tym od tej strony także dolna kondygnacja budynku bramnego jest częściowo zagłębiona w skarpie.

Materiał, konstrukcja, technika

Ściany

Ściany murowane, tynkowane. Materiał budowlany nie widoczny.

Sklepienia i stropy

We wnętrzach w przyziemiu i na piętrze sklepienie kolebkowe z lunetami. (il. 10)

Wieżba dachowa i pokrycie dachu

Wieżba dachowa niewidoczna, zapewne krokwiowa.

Pokrycie dachu — z blachy cynkowej lub ocynkowanej.

14. Kubatura 150 m ³	15. Powierzchnia użytkowa 50 m ²	16. Przeznaczenie pierwotne budynek bramny	17. Użytkowanie obecne kaplica cmentarna
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja W 1970 r. wymieniono stare pokrycie dachowe na nowe z blachy ocynkowanej. Okresowo przeprowadzane są remonty budynku, polegające głównie na malowaniu jego elewacji i blaszanego pokrycia dachu. Wszystkie te prace remontowe wykonywano systemem gospodarczym.		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcja dachu, wyposażenie i instalacje) Fundamenty — w stanie dobrym, zawilgocone. Ściany — w stanie dobrym. Widoczne zawilgocenia dolnych partii ścian. Sklepienia — w stanie dobrym. Konstrukcja więźby dachowej — w stanie stosunkowo dobrym. Pokrycia dachowe — w stanie dobrym. Wystrój elewacji i wnętrz — w stanie dość dobrym. Instalacje — brak.	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Ochronie konserwatorskiej podlega dyspozycja przestrzenna budynku, jego bryła i wystrój elewacji. Obecnie należy przede wszystkim uszczelnić pokrycie dachowe i podjąć, pod kierunkiem specjalistów, próbę osuszenia murów budynku. Wszystkie planowane prace remontowo-konserwatorskie muszą być konsultowane z WKZ.	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

22. Bibliografia

Patzak B., *Kultur- und Kunstgeschichtliche Streifzüge im Kreise Habelschwerdt*, Die Grafschaft Glatz 28/1933, s. 87–88.

Rybka-Ceglecka I., Boguszewicz M. Ornatek A., Wiśniewska D., *Studium środowiska kulturowego gminy Bystrzyca Kłodzka*, woj. wałbrzyskie. ROSiOŚK Wrocław 1995, mps., T. II, s. 27–39, Archiwum ROSiOŚK, Wrocław.

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

25. Opracował

tekst

Iwona Rybka-Ceglecka, VII, 1999 J. Rybka - Ceglecka

plany, rysunki

Iwona Rybka-Ceglecka, VII, 1999 J. Rybka - Ceglecka

zdjęcia
fotograficzne

Iwona Rybka-Ceglecka, III, 1998 J. Rybka - Ceglecka

miejsce przechowywania negatywów — u autora zdjęć

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

Wkładki do kart ewidencyjnych - szt. 2

1. Miejscowość, gmina, województwo NOWY WALISZÓW pow. Kłodzko, gm. Bystrzyca Kłodzka woj. dolnośląskie	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) BUDYNEK BRAMNY przy KOŚCIELE FILIAL- NYM p.w. ŚW. MIKOŁAJA	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) c.d. rubryki 12 — Historia i 13 — Opis, Spis ilustracji
---	---	--

c.d. rubryki nr 12 Historia

Jak już powyżej wspomniano budynek bramny przy kościele filialnym w Nowym Waliszowie zbudowano w r. 1723. Umieszczono go w południowym odcinku muru cmentarnego, wzniesionego w XVIII w. i wydzielającego najstarszą część przykościelnego cmentarza. (il. 4, 6) Nie wiadomo, czy zamierzeniem inicjatorów budowy budynku bramnego było wzniesienie go jako budynku wieżowego, czy też była to koncepcja budowniczego.

Nowy budynek miał zapewne zawierać izbę mieszkalną, przeznaczoną, dla kapłana (według Patzaka), może wikarego, lub też dla innej osoby związanej z funkcjonowaniem kościoła. Przy usytuowaniu tej izby na piętrze budynek bramny stał się nie tylko okazalszą oprawą głównego wejścia na cmentarz, ale też — pewnego rodzaju zastępnikiem wieży, której kościół wówczas nie posiadał. Akcentował usytuowanie kościoła w obrębie wsi. (il. 6). Ze względu na ogólną koncepcję i układ zewnętrznych schodów budynek bramny w Nowym Waliszowie zbliżony był do starszego budynku bramnego przy kościele w Jaskowej Górnej.

Przyjmując, że budynek ten nie był istotnie przebudowany w XIX w. można przypuszczać, że otrzymał on bardzo proste formy i nakryty został dachem namiotowym. Jako budynek typowo użytkowy pozbawiony został cech reprezentacji, wyrażających się np. w formach okazalszego wystroju elewacji. (il. 1, 7–10) Cechy stylowe ograniczone zostały do minimum, do form wykroju łuków otworów i typu sklepień, kolebkowych z lunetami. Tylko w nich wyraża się wczesny barok. Pod tym względem budynek bramny przypomina proste przydrożne, osiemnastowieczne kapliczki domkowe. Był więc niewątpliwie dziełem lokalnego, wiejskiego budowniczego. W 1 poł. XX w. odsłonięto zachodnią elewację budynku bramnego. Nastąpiło to w trakcie przebudowy południowo-zachodniego odcinka muru cmentarnego, w miejsce którego zbudowano nowe, obecne ogrodzenie.

*c.d. rubryki nr 13 Opis**Posadzki, podłogi*

W przyziemiu posadzka ceramiczna na piętrze podłoga z desek.

Schody

Schody zewnętrzne. Dwustopniowe, kamienne przed głównym wejściem od strony ulicy. Pierwszy stopień najszerszy o zarysie nieregularnego czworoboku. Drugie schody nie związane z budynkiem założone wzdłuż jego wschodniej elewacji, kamienne, jednobiegowe, wiodące ku koronie muru cmentarnego. Wzdłuż tego muru, od strony cmentarza założone trzecie, kamienne, jednobiegowe schody wiodące do izby na piętrze budynku bramnego. Schody zbudowane na łuku konstrukcyjnym. (il. 5, 7, 9)

Okna i otwory

Węgry, nadproża okien i otworów wejściowych murowane. Niektóre otwory rozglifione jednostronnie do wewnątrz. Otwory zamknięte łukami pełnymi lub prostymi. (il. 9)

Rzut

Budynek bramny zbudowany na planie kwadratu. (il. 5)

Bryła

Bryła zwarta. Budynek dwukondygnacyjny nakryty dachem namiotowym. (il. 9)

Wnętrze

Oba wnętrza, w przyziemiu i na piętrze nakryte sklepieniami kolebkowymi z lunetami.

Elewacje

Elewacja frontowa, południowa jednoosiowa, z bramą w przyziemiu zamkniętą łukiem pełnym i z małym, prostokątnym oknem w drugiej kondygnacji. Pomiedzy przyziemiem a piętem pasowy gzyms. Druga kondygnacja zwieńczona skromnie profilowanym gzymsem koronującym. Otwory bez obramień. (il. 1, 7)

Elewacja boczna, wschodnia, zasłonięta częściowo przez mur cmentarny i schody, jednoosiowa, z prostokątnym otworem wejściowym na wysokości drugiej kondygnacji, poprzedzonym kamiennymi, jednobiegowymi schodami. Elewacja zwieńczona tak jak elewacja frontowa. Brak obramień otworów. (il. 1, 9)

Podobna druga elewacja boczna, zachodnia, z tym że zamiast otworu wejściowego przeprute małe, prostokątne okno. (il. 8)

Elewacja tylna, północna, zbliżona do frontowej, jednoosiowa, z bramą w przyziemiu zamkniętą łukiem pełnym i z małym, prostokątnym oknem w drugiej kondygnacji. Elewacja zwieńczona skromnie profilowanym gzymsem koronującym. Otwory bez obramień. (il. 9)

Wypożyczenie

brak

Instalacje

brak

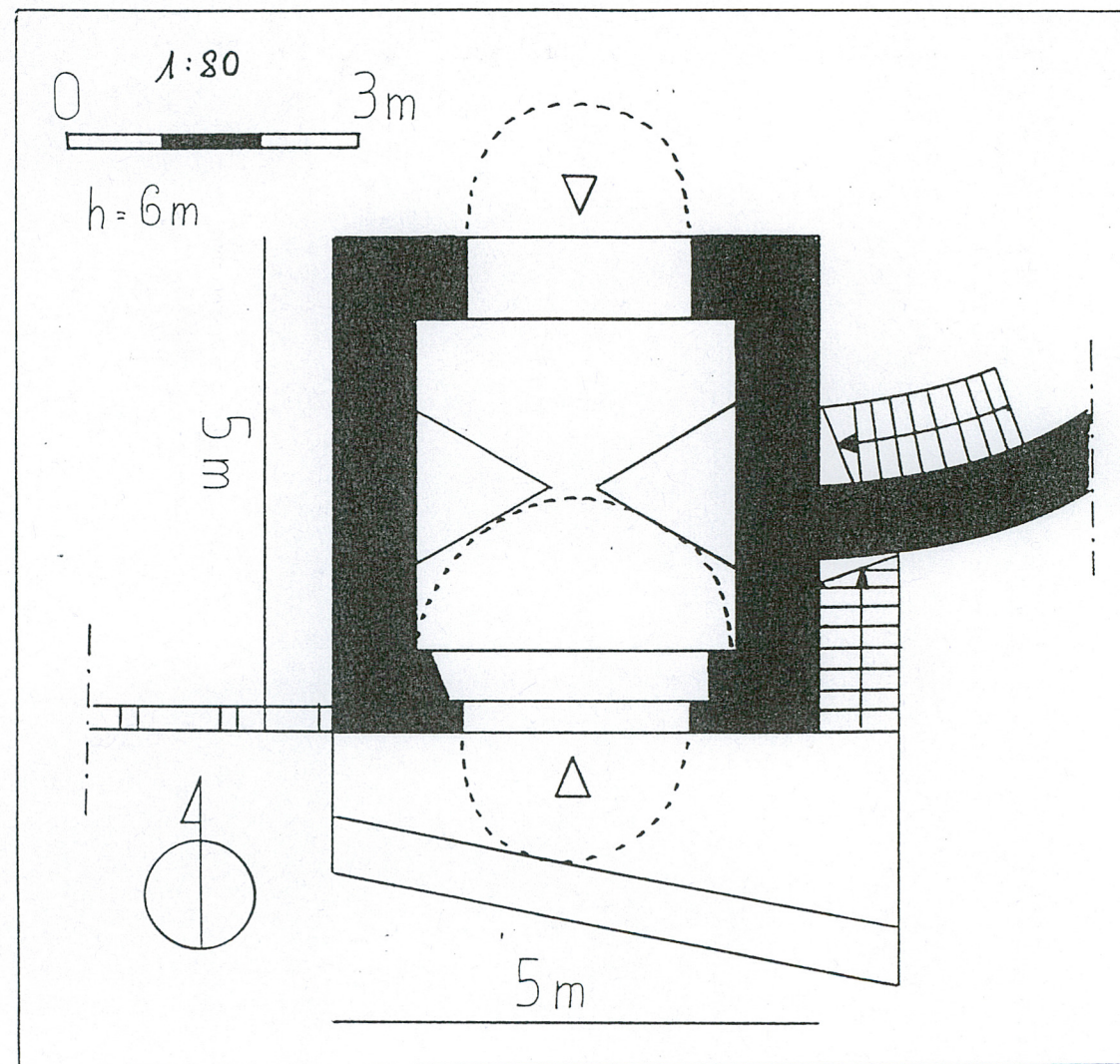
Spis ilustracji

1. Budynek bramny, widok od południowego zachodu.
2. Rzut poziomy.
3. Plan orientacyjny, reprodukcja fragmentu mapy w skali 1 : 100 000.
4. Plan sytuacyjny, reprodukcja rysunku w skali 1 : 3200
5. Rzut poziomy.
6. Zespół kościelny z budynkiem bramnym, widok od południowego wschodu.
7. Budynek bramny, widok od południowego wschodu.
8. Budynek bramny, widok od północnego zachodu.
9. Budynek bramny, widok od północnego wschodu.
10. Budynek bramny, sklepienie wnętrza w przyziemiu.

1. Miejscowość <u>NOWY WALISZÓW</u>	4. Obiekt (nazwa jak w karcie) <u>BUDYNEK BRAMNY PRZY KOŚCIELE FILIALNYM p.w. ŚW. MIKOŁAJA</u>	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) <u>rysunki, fotografie</u>
2. Gmina <u>Bystrzyca Kłodzka</u>		
3. Województwo <u>wałbrzyskie</u>		

5.

Wkładkę założył: I. Rybka-Ceglecka, XII. 1998
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: .....

6.

7.

8.

9.

10.

